

AHMED RIDVAN'IN HÜSREV Ü ŞİRİN
MESNEVİSİ

Hazırlayan
O. Kemal TAVUKÇU

©

T. C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIđI
KÜTÜPHANELER VE YAYIMLAR GENEL MÜDÜRLÜđÜ

3127

KÜLTÜR ESERLERİ

410

ISBN 978-975-17-3339-9

www.kulturturizm.gov.tr

[e-posta: yayimlar@kulturturizm.gov.tr](mailto:yayimlar@kulturturizm.gov.tr)

[Bu kitap internet ortamında ilk kez yayımlanmaktadır.](#)

AHMED RIDVAN'IN HAYATI VE ESERLERİ

Kaynaklardaki yetersiz bilgilerden “Tütünsüz” veya “Bi-duhan” diye anıldığı, son yıllarını Edirne’de geçirdiği ve sancakbeyi olduğu anlaşılan Ahmed Rıdvan’ın hayatı tam anlamıyla aydınlanmış değildir. 1502’de bitirdiği Hüsrev ü Şirin’in baş tarafındaki bazı beyitlerden onun bu sıralar gençlere öğüt verecek yaşta, yaşlanmış biri olduğunu göstermektedir. Ancak İskender-nâme’sinin Osmanlı Tarihi bölümünde ve Divanı’nda Moton kalesine sancak diktiğini belirten şairin, Moton kalesi alındığında (906/1500) elden ayaktan düşecek kadar yaşlı olmadığı anlaşılmaktadır. Şairin yine Hüsrev ü Şirin’deki bazı ipucu beyitleri, onun bu eseri yazdığı yıllarda kırk yaşın üstünde olduğunu düşündürmektedir.

Tezkireler Ahmed Rıdvan’ın Edirne’de yerleştiğini söyler. Ancak asıl memleketinin neresi olduğu hakkında herhangi bir kayıt yoktur. Bu konuda şairin Hadım Ali Paşa’ya yazdığı bir kasidesindeki beyitlerinde silaya gitmenin vacip olduğunu söyledikten sonra **Ohri**’nin verilmesini istemesi onun buralı olabileceğini düşündürmektedir.

Şairin 888/1483 tarihli vakfiyesinde kendi adı Ahmed Beg, babasının adı Abdullah olarak geçmektedir. İsmail Ünver, babasının isminden hareketle onun devşirme olabileceğini söylemiştir.¹ Ahmed Rıdvan’ın Dimetoka’daki Ahmed Fakihlü (Eceköy) köyünü evlatlık vakfı yaptığı bu vakfiyeden, ayrıca şairin defterdar olduğunu öğreniyoruz.² Bu köyün Ahmed Rıdvan’a Sultan II. Bayezid tarafından verildiği, 890/1485 yılından başlayarak tapu defterinde “*Mülk-i Ahmed Beg defterdar-ı köhne. Padişahumuz Sultan Bayezid Han mülklige virmiş Ahmed haliya mülkiyet üzre tasarruf olunur ammâ berâtı görülmedi. Karye-i Ahmed Fakih nâm-ı diğer Ece*” ibaresiyle kaydedilmiştir.³

1483 tarihli vakfiyesinde “defterdar” diye anılan şair için bu tapu defterinde şairin “defterdar-ı köhne” ibaresinin kullanılması, onun görevinden ayrıldığı ve azledildiğini göstermektedir. Ancak şairin, Ahmed Paşa’ya nazire olarak yazdığı “Kerem” kasidesindeki beyitleriyle padişaktan özür dileyerek bir iş istediği göz önüne alınırsa, defterdarlıktan azledildiğini düşünmek daha doğru olacaktır.⁴

Ahmed Rıdvan bundan sonra sancakbeyi olarak Moton Seferi’nde karşımıza çıkmaktadır. İskender-nâmesi’nde bu seferde gösterdiği yararlılıklardan iki yerde bahsetmektedir.⁵

Şairin Moton kalesine izinsiz çıkıp sancak diktiğini, onun ismini vermeden, Lâmi’î de “...*Bi-icâzet-i sultani heman vakt-i asr idi ki râyât u feth ü nasrı yürüdü kal’a üzerine depindiler.*”⁶ ifadesiyle belirtmiştir. Ahmed Rıdvan’ın, Divanı’nda bu hadiseyi anlattığı bir gazelindeki

Çıkardı evvelâ sancagı Rıdvân
Anı Hak eylesün cennetde irzâ⁷

beyti onun kendi sancağını kaleye diktiğini, dolayısıyla Moton’un fethi (906/1500) esnasında sancakbeyi olduğunu göstermektedir. Bu kaleye Anadolu beylerbeyi Damad Sinan Paşa’nın girdiği bilindiğine göre, Ahmed Rıdvan da bu sırada Anadolu’da bir sancakbeyi olmalıdır.⁸

¹ İsmail Ünver, “Ahmed-i Rıdvan”, TTK-Belleten, L/196, 1986, s. 75 (Ohri’nin Devlet-i Aliyye’nin başta gelen devşirme toplama merkezlerinden biri olması Ünver’in bu düşüncesinin doğru olabileceğini düşündürmektedir.)

² Ünver, a.g.m., s. 75

³ Ünver, a.g.m., s. 75

⁴ Ünver, a.g.m., s. 75-76.

⁵ Ahmed Rıdvan, İskender-nâme, DTCF Ktp., M. Çon, B 20, yk. 14b; İsmail Ünver, “Ahmed Rıdvan’ın İskender-nâmesindeki Osmanlı Tarihi (Nusret-nâme-i Osman) Bölümü”, Ankara Üniv., DTCF Türkoloji Dergisi, VIII, Ank., 1979, s. 378-379

⁶ Lâmi’î, Şevahidü’n-nübüvve Tercümesi, İstanbul 1257, cüz-i sâmin, s. 42

⁷ Ahmed Rıdvan, Divan, 325a-325b

⁸ İsmail Ünver, “Ahmed-i Rıdvan”, TTK-Belleten, L/196, 1986, s. 77

Şairin, Anadolu’da görev yaptığı yerlerle ilgili birtakım bilgileri de divanındaki bir kasidesinde buluyoruz.⁹ Şair, bu manzumede, eski dostları olduğunu söylediği Hadım Ali Paşa, Koca Mustafa Paşa ve Yahya Paşa’dan, makam ve mevki sahibi olduktan sonra, kendisine yakınlık göstermedikleri için Sultan II. Bayezid’e dert yanar. Ayrıca kasidede Karahisar, Hamid, Teke, Karaman ve Ankara’da görev yaptığını da söylemektedir:

Fakîre Karahisâruñ livâsı evvelde
Olinmiş idi ‘atâ bulmuş idi dîde küşâd

Terakkî-y-ile Hamid olmuş idi sancagum
Çü şehden itmiş idüm himmetin istimdâd

Varup murâdile andan Teke vilâyetine
Bu çâker olmuş idüm ol mahalde hâs-ı ‘ibâd

Huzûr-ı kalbile andan varub Karamana
Bu bendesini kabûl itmişidi ol Şeh-zâd

Livâ-yı Ankara olmuşdı ba’dehü câhum
Du’â-yı devlet iderdüm sürûr ile dil-şâd

Buradaki ifadelere göre Ahmed Rıdvan, Karaman’da dönemin Karaman valisi Şehzade Şehinşeh (ö. 1511)’den kabul görmüştür.

Hüsrev ü Şirin’in sonunda yer alan II. Bayezid’e yazdığı kasidede şairin padişahın kendisine Rumeli’nde bir sancak istediğini görüyoruz. Şairin on yıldır çalıştığı ve memnun olmadığı görev yerinin neresi olduğu bilinmemektedir. Ancak “*Hassı Karacadağ imiş evvel bu livânun*” mısraından hareketle sancakbeyi olduğu yerin **Karacadağ** olduğu söylenebilir. Şair Ohri sancağını istediğine göre, son görevinin Rumeli’de, ve Karacadağ’ın da o dönemde Filibe’ye bağlı olan kasaba olduğu tahmin edilebilir.¹⁰ Ahmed Rıdvan’ın bu kadar ısrarla istediği Ohri sancağının kendisine verilip verilmediği hakkında herhangi bir kayıt yoktur.

Ahmed Rıdvan, Sultan Bayezid’in son zamanlarında oğulları Ahmed ve Selim arasında çıkan çatışmalarda, padişahın şehzadesi Ahmed’in tarafını tutmuş ve Heft-peyker adlı mesneviyi onun adına yazmıştır.¹¹ Yavuz Sultan Selim’in tahta geçmesinden sonra şairin ona hitaben yazdığı kasidelerde yer alan bazı beyitlerden onun bir süre açığa alınmış olduğu anlaşılmaktadır. Ancak kendisine Sultan Bayezid tarafından verilen köy, bu dönemde de kendi adına kayıtlıdır.¹² Bu köy Kanuni Sultan Süleyman döneminde (935/1528-29) de onun adına kayıtlıdır.¹³ Ayrıca bu dönemin tezkirecilerinden Sehi Bey’in onu “*Padişah sancağını çeker ağır dirliklü beg idi*”¹⁴, Latifi’nin “*Ümeradandır*”¹⁵ diye anmaları, şairin Yavuz zamanında açığa alınmış olsa bile Kanuni döneminde tekrar sancakbeyi olduğunu göstermektedir.

Şairin ölüm tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Ahmed Fakihlü köyünün Kanuni dönemindeki tapu kaydından hareketle 935/1528-29 yılında sağ olduğunu söyleyebiliriz. Eserini 945/1538-39 yılında bitiren Sehi ise ondan rahmetle söz etmektedir. Latifi ise 953/1546’da bitirdiği eserinde onun için “Bu devrde fevt oldı” demektedir. Bu

⁹ Ahmed Rıdvan, Divan, 346b-347b

¹⁰ Ünver, a.g.m., s. 80

¹¹ Bkz. Eserleri, Heft-peyker, s.

¹² Ünver, a.g.m., s. 81

¹³ Ünver, a.g.m., s. 82

¹⁴ Kut, a.g.e., s. 141

¹⁵ Canım, a.g.e., s. 107

tespitlerin ışığında Ahmed Rıdvan'ın 1528-29 ile 1538-39 yılları arasında öldüğünü söylemek mümkündür.¹⁶ **Enisü'l-müsamirin fi Tarih-i Edirne** adlı eserinde **Hibri**, Ahmed Rıdvan'ın (Hibri, **Rıdvani** olarak almış) Edirne'de yerleştiğini, burada, Ağaça pazarı semtinde medresesi ve türbesi olduğunu söylemektedir.

ESERLERİ

1. Dîvân

Ahmed Rıdvan'ın bir divanı olduğu kaynaklarda zikredilmemiştir. Tezkirecilerden Latifi “*Egerçi kasayid ü eş'ârı hadden birun ve 'adedden eẖzûndur.*”¹⁷, Hasan Çelebi ise, “*Eş'ârı egerçi hadden birundur.*”¹⁸ Diyerek onun şiirlerinin çokluğuna işaret etmişlerdir. Latifi'nin yukarıda zikredilen sözlerinin devamındaki “...umde-i ebyâtı ve defter-i divânınınun âb-ı rûyı..”¹⁹ şeklindeki ifadeye geçen “defter ü divan” kaydı da onun divanına işaret edildiğinin yeterli bir kanıtı değildir. Zira bu ibare, eski kaynaklarda kullanılan genel geçer bir klişedir.

Ahmed Rıdvan'ın divanı önce klâsik divan düzenine göre tertib edilmiş, ancak sonradan yeni şiirlerin sonuna eklenmesiyle bu tertip bozulmuştur. Ahmed Rıdvan ve eserleri üzerine bir doçentlik tezi²⁰ hazırlamış olan İsmail Ünver, şairi ve eserlerini incelediği yukarıda zikrettiğimiz makalesinde divana sonradan eklenen bu manzumeleri de ilgili nazım şekli içerisine almış ve bu şekilde değerlendirmiştir.²¹ Ünver, Divan'ın üç bölümden oluştuğunu tespit etmiştir:

a)- Kasaid bölümü: Bu bölümde Rıdvan'ın kasideleri, müzeyyel gazelleri, gazelleri, mesnevi tarzında yazılmış manzumeleri, terhib-i bendleri ve iki kıtası bulunmaktadır. Divanına sonradan eklenen kısımda da bu türden şiirler vardır. Divanda yer alan toplam 44 kasidenin 27'si padişah ve vezirlere, 9'u da adı bilinmeyen memduhlara yazılmıştır. Padişahlara yazılan kasidelerin 7'sinde II. Bayezid'in, 2'sinde de Yavuz Sultan Selim'in adı geçmektedir. Vezirlere yazılanların da sadece birinde Hadım Ali Paşa'nın adı geçmektedir. Padişah ve vezirlerle ilgili diğer kasidelerde herhangi bir isim zikredilmemiştir. Bu kasidelerin arasında bunların dışında bir münacat ve bir Hz. Hüseyin mersiyesi ile konusunu din tasavvuf ve ahlaki meselelerden almış 6 manzume vardır.

Müzeyyel Gazel ve Gazeller: Divanda, kasidelerin arasında dağınık olarak müzeyyel gazel veya kaside-beçe tarzında 7 manzume ve 2 gazel vardır. Bunlardan ikisi II. Bayezid için övgü olarak yazılmışlardır.

Mesneviler: Kasidelerin arasında ve divana sonradan ilave edilen bölümde mesnevi tarzında, değişik konularda yazılmış 7 manzume vardır. Bunlardan II. Bayezid için kaleme alınan biri Farsça'dır. Kitabın sonuna eklenen bir diğeri de Yavuz Sultan Selim'e övgü mâhiyetindedir.

Terkib-i bendler: Divanda, başlıkları “terci” olarak verilmiş, ikisi kasideler arasında, diğeri de sonradan eklenen kısımda olmak üzere üç terhib-i bend vardır. Bunlardan biri II. Bayezid, biri Yavuz Sultan Selim'e övgü mâhiyetindedir. Sonuncusu da tasavvufî bir muhtevaya sahiptir.

¹⁶ Ünver, a.g.m., s. 82

¹⁷ Canım, a.g.e., s. 107

¹⁸ Kınalızade Hasan Çelebi, Tezkiretü's-şu'arâ, Haz. İbrahim Kutluk, TTK yay., 2. bs. Ank., 1989, s. 149

¹⁹ Canım, a.g.e., s. 107

²⁰ İsmail Ünver, Ahmed Rıdvan, Hayatı, Eserleri ve Edebi Şahsiyeti, (basılmamış doçentlik tezi), AÜDTCF, 1982

²¹ İsmail Ünver, “Ahmed Rıdvan”, TTK Belleten, L/196, 1986, s. 73-125. (Bu makale, ihtiyacımız olan bilgileri, mevcut verilere göre eksiksiz ve derli toplu bir halde verdiği için şairin eserleri bahsinde büyük ölçüde bundan yararlanacağız.)

Kıt'alar: Bu bölümde yer alan iki kıt'anın birinde şair kendisinden bahseder, diğerinde de Koca Mustafa Paşa'yı över.

b)- Gazeliyyât bölümü: Bazı yerleri kopmuş ve karışmış olduğu anlaşılan Divan'da biri Arapça, 9'u Farsça olmak üzere toplam 903 gazel vardır. Ayrıca divanın sonuna sayfa kenarına bir de müstezad eklenmiştir.

c)- Mukattaat ve ebyât bölümü: Divan'ın bu bölümünde beyit sayısı farklı ve birisi Farsça olmak üzere 74 kıt'a ile matla ve müfred olmak üzere 68 beyit bulunmaktadır.

Divan'ın mevcut yazmasında Ahmed Rıdvan'ın Camiü'n-nezair'deki bir gazeli ile Latifi ve Hasan Çelebi'nin tezkirelerindeki örnek beyitler yoktur. Ayrıca değişik mecmualarda karşımıza çıkan Kaside-i Bür'e Tercümesi de bu yazmada bulunmamaktadır.²²

2. İskender-nâme

İskender-nâme²³, Ahmed Rıdvan'ın ilk mesnevisidir. Eser hicrî 904 yılında bitirilmiştir. Bu tarih 1499'un Ocak ayına denk düşmektedir.

Ahmed Rıdvan'ın eserinde vezin ve beyit sayısı itibariyle, Anadolu'da ilk İskender-nâme'yi yazan Ahmedi (ö. 1412-13)'ye uyduğu görülmektedir. Eser remel bahrinin "*fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün*" kalıbıyla yazılmıştır. Şair, eserinin kaç beyit olduğunu söylememiştir. Ancak 8300 beyit kadar olduğu tahmin edilmektedir.

İskender-nâme'nin konusu, Makedonyalı Büyük İskender'in efsaneleşmiş hayatıdır. Eserde onun, tarihi gerçeklere itibar edilmeksizin, anlatılan Hayâtî ve seferlerinin yanında bir takım ansiklopedik bilgiler de verilmiştir.

Bu eserin Ahmedi'ninkinden başlıca farkı I. Mehmed'den II. Bayezid'e kadar olan dönemi kapsayan bir Osmanlı tarihini içremesidir.²⁴

3. Leylâ vü Mecnun

Rıdvan'ın ikinci mesnevisi olduğu Hüsrev ü Şirin'in baş tarafında yer alan

İkinci Leylî vü Mecnûn makâlin
Beyân itdüm ser-â-ser hâl ü kâlin (188)

şeklindeki beyitten anlaşılan Leyla vü Mecnun'un bilinen tek yazmasının²⁵ baştan ortadan ve sondan eksik olduğu anlaşılmaktadır. Bu kopan yaprakların arasında bulunduğu sanılan sebep-i telif ve eserin ithaf edildiği kişi hakkındaki bölümler olmadığı için, bu konular hakkında kesin bir bilgiye sahip değiliz. Ancak bu eserin şairin ikinci eseri olduğu yukarıdaki beyitten de anlaşılmaktadır. Bu durumda şairin, ilk mesnevisi İskender-nâme'nin yazılış tarihi 1499, üçüncü eseri olan Hüsrev ü Şirin'in yazılış tarihi 1502 olduğuna göre Leyla vü Mecnun'da 1499 ile 1502 yılları arasında yazılmıştır. Bu tarihler göz önüne alındığında, Ahmed Rıdvan'ın Leyla vü Mecnun'u II. Bayezid'e sunmuş olabileceği anlaşılmaktadır.

Leyla vü Mecnun'un mevcut tek yazmasında 11 satırlık 152 yaprak vardır. Yazma dağılmadan önce verildiği anlaşılan numaralar da 188'e kadar gitmektedir. Ancak metnin bütünlüğü göz önüne alındığında eserin 200 yaprak olabileceği tahmin edilmektedir. Bu durumda mesnevinin de 4000-4250 beyit arasında olduğu tahmin edilmektedir.

Eser hezec bahrinin *mefâ'ilün mefâ'ilün fa'ülün* kalıbıyla kaleme alınmıştır. Şair Nizami'den tercüme ettiği anlaşılan eserini orijinal kılabilmek için başta bu vezinde bir

²² Ünver, a.g.m., s. 97-99.

²³ Ahmed Rıdvan, İskender-nâme, DTCF Ktp., M. Çon, B 20.

²⁴ Ünver, a.g.m., s. 99-103.

²⁵ Rıdvan, Leylâ vü Mecnun, Atatürk Üniv. Ktp., ASL, 414

değişiklik yapmış, ikinci olarak da eserine Nizami’de bulunmayan bazı ayrıntılar katmış, ikinci derecedeki bazı kahramanların isimlerini değiştirmiştir.²⁶

4. Rıdvâniyye

Eserin tek yazma nüshası Süleymaniye Kütüphanesi’ndedir.²⁷ Bu eser de muhtelif yerlerinden eksiktir. Rıdvan’ın dini ve ahlaki öğütler ve hikâyelerden oluşan bu küçük mesnevisinin bitiş tarihi

Didi tarih bu mısra’ hûbdur
Bu kitâbum kamudan mahbûbdur

beytiyle verilmiştir. İkinci mısraın hesaplanmasıyla H. 914/M. 1508-1509 tarihi çıkmaktadır. Şairin eserin sonundaki ifadelerinden onu bir veli olarak tasvir ettiği Sultan II. Bayezid’e ithaf ettiği anlaşılıyor.²⁸

5. Mahzenü’l-esrâr

Ünver’in, aslında Ahmed Rıdvan’a ait olduğunu düşündüğü²⁹ Mahzenü’l esrar’ın tek yazma nüshası³⁰ Hayâtî adına kayıtlıdır. Şair çeşitli beyitlerde eserinin orijinal olduğunu ima etmişse de bu doğru değildir. Zira bu eser her yönüyle Nizami’nin aynı adlı eseriyle bir beraberlik içerisindedir. Ancak bu imalardan ona gelinceye kadar Anadolu’da Mahzenü’l-esrar yazılmadığı anlamını çıkarmak mümkündür. Mesnevinin yazıldığı tarih tam olarak belli değildir. Eserin tarih beyti Hayâtî tarafından çıkarılmış olmalıdır. Ancak Mahzenü’l-esrar’daki bazı ifadelerden 1505-1506 yıllarından sonra yazılmış olabileceği tahmin edilmektedir.³¹ Ayrıca II. Bayezid’e sunulmuş olması da yazılış tarihinin 1512’den önce olduğunu göstermektedir.

Mevcut yazmasında 2023 beyit bulunan Mahzenü’l esrar, beyit sayısı itibariyle de Nizami’nin eserine benzemektedir. Seri bahrinin “*müfte’ilün müfte’ilün fâ’ilün*” kalıbıyla yazılmış olan Mahzenü’l-esrar, bu konuda da Nizami’nin eseriyle bir aynılık göstermektedir. Şairin birkaç yerde Nizami’ye göre küçük değişiklikler yaptığı bu eseri baştan sona Nizami’nin Mahzenü’l-esrar’ını izlemektedir.³²

6. Heft-peyker

Elde Hayâtî adına kayıtlı iki yazma nüshası bulunan Heft-peyker³³, de de durum Mahzenü’l-esrar’da olduğundan farklı değildir.³⁴ Bu iki yazmadan birinin, diğerinden istinsah edildiği, aynı yanlışların tekrarlanmış olmasından anlaşılmaktadır.

Heft-peyker’de de yazılış tarihi bulunmamaktadır. Ancak bu tarih, bazı olaylardan hareketle tahmin edilebilir. Mesnevi ilk önce II. Bayezid’in şehzadesi Ahmed adına yazılmış, daha sonra Selim’in padişah olmasıyla, bu isim Selim’e dönüştürülmeye çalışılmıştır. Ancak

²⁶ Ünver, a.g.m., s. 103-105.

²⁷ Ahmed Rıdvan, Rıdvaniyye, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud, 3330

²⁸ Ünver, a.g.m., s. 112-113

²⁹ Bu hususta öne sürülen deliller için bkz. Ünver, a.g.m., s. 90-93.

³⁰ Ahmed Rıdvan, Mahzenü’l-esrar, Atatürk Üniv. Ktp., ASL, 369, 1b-22b arasında (Hayâtî adına kayıtlı).

³¹ Ünver, a.g.m., s. 119.

³² Ünver, a.g.m., s. 119.

³³ Ahmed Rıdvan, Heft-peyker, Atatürk Üniv. Ktp., ASL, 369/2, 23b-65b arasında (Hayâtî adına kayıtlı).

³⁴ Ünver, Hayâtî adına kayıtlı olan bu eserlerin de aslında Ahmed Rıdvan’a ait olduğunu düşünmektedir (bkz. Ünver, a.g.m., s. 93-95; 121.)

mesnevinin sonundaki bir beyit unutulmuş, bu beyitteki Ahmed adı değiştirilmemiştir. Yapılmaya çalışılan bu değişiklikler ve eserin sonundaki kasidenin bazı beyitleri eserin, II. Bayezid'in son yıllarında, şehzadeleri Ahmed'le Selim'in çekişmeleri sırasında kaleme alındığını göstermektedir ki, bu tarih de 1511-1512 yıllarına tekabül eder.

Şair, Nizami'nin aynı adlı eserinden kısaltarak tercüme ettiği bu eserinde, yine Nizami ile aynı vezni "fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün" kullanmıştır.³⁵

7. Hüsrev ü Şirin

Sasani hükümdarlarından Hüsrev-i Perviz'in tarihi kaynaklarda yer alan hikâyesinin bir edebi metin halinde ortaya konmasıyla ilk kez Nizami tarafından kaleme alınan Hüsrev ü Şirin, büyük ölçüde, Nizami'nin kuvvetli kalemi sayesinde çok sevilmiş ve ondan sonra birçok şair için bir malzeme teşkil etmiştir. Bu konu Nizami'den sonra, genellikle İran ve Türk şairleri tarafından toplam 56 kez ele alınmıştır. Ancak bu şairlerin bazıları asıl konuya bağlı kaldıkları halde, hikâyenin ikinci erkek kahramanı Ferhad etrafında bir kurgu geliştirerek Ferhad u Şirin yazma yoluna gitmişlerdir.³⁶

Eser Türk diliyle (Anadolu dışında) ilk kez Kutb adlı bir Kıpçak şairi tarafından Nizami'den tercüme yoluyla ortaya konmuştur.³⁷ Konuyu Anadolu sahasında ilk ele alansa Fahri³⁸ dir. Fahri 1367 yılında bitirdiği eserini yazarken Nizami'yi esas almış, ancak Nizami'de bulunmayan bazı tarihi olayları Şeh-nâme'den yararlanarak yazmıştır. Anadolu'daki ikinci Hüsrev ü Şirin müellifi Şeyhi³⁹ de, diğer birçok şair gibi büyük ölçüde Nizami'nin etkisinde kalmıştır. Ahmed Rıdvan'ın Hüsrev ü Şirin'i, bugünkü bilgilere göre Anadolu sahasında, bu konuda yazılmış üçüncü eserdir. Rıdvan eserini yazarken Nizami'den de Şeyhi'den de yararlanmıştır.⁴⁰ Ahmed Rıdvan'ın Hüsrev ü Şirin'in sonlarına doğru söylediği

Tamâm oldı çü sözüml fasl-ı gülde
Bu mısra' düşdi tarihi gönülde (4895)

şeklindeki beyitin ikinci mısraının ebced sistemindeki karşılığı 907 rakamını vermektedir. Buradaki fasl-ı gül (bahar) terkibi de dikkate alınırca, bu 907 hicri yılı M. 1502'ye tekabül etmektedir. Eserden şairin Hüsrev ü Şirin'i Sultan II. Bayezid için yazdığı anlaşılmaktadır.

Hüsrev ü Şirin'in bilinen iki nüshasından biri olan Berlin nüshasının fotoğrafları, iki cilt halinde, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir.⁴¹ Bizim metni oluştururken esas aldığımız yazma da budur. Eser 6308 beyit olarak kaleme alınmıştır. Ancak metnin başından veya sonundan herhangi bir eksiklik söz konusu olmamasına karşın, muhtelif yerlerinden bazı yaprakların koptuğu anlaşılmaktadır Bu konuda yazılmış diğer bazı eserler üzerine yaptığımız araştırmada bu eksik kısımların, içinde Mehin Banu'nun ölümü ve Şirin'in Ermen hükümdarı olduktan sonra tahtı bırakıp Medayin'e, Hüsrev'in yanına gidişinin de anlatıldığı bölümler olduğu anlaşılmıştır.

³⁵ Ünver, a.g.m., s. 121-124.

³⁶ Bunun sebepleri için bkz. **Hüsrev ü Şirin Konulu Eserlerde Birinci Derecede Kahraman Olarak Hüsrev veya Ferhad'ın Tercih Edilme Sebepleri**, s. 60

³⁷ bkz. **Kutb**, s. 38

³⁸ bkz. **Fahri**, s. 39

³⁹ bkz. **Şeyhi**, s. 39

⁴⁰ Bu konu Hüsrev ü Şirin'in **Eserin Nizami ve Şeyhi'nin Hüsrev ü Şirinleriyle Mukayesesi** (s. 103) başlığı altında etraflıca incelenecektir;

⁴¹ Atatürk Üniv. Ktp., ASL 632 F 1, 633 F 1 (Bu nüshaların doğruluğunu teyid etmek üzere Almanya'dan getirttiğimiz filmi incelediğimizde, aralarında herhangi bir fark olmadığını gördük.)

Gotha Katalogu'nda, eserin ikinci bir nüshasından bahsedilmektedir.⁴² W. Pertsch'in 5700 beyit olduğunu söylediği bu nüshaya ne yazık ki ulaşamadık. Bu konuda yaptığımız bütün başvurular sonuçsuz kaldı.

İsmail Ünver yukarıda zikrettiğimiz makalesinde Ahmed Rıdvan'ın diğer bazı eserleri gibi, Hüsrev ü Şirin'inin de bir intihal yoluyla Hayâtî adına kaydedilmiş olduğunu dolayısıyla bu eserin metni tamamlarken farklı bir nüsha gibi kullanılabileceğini söylemiş ve aslında Ahmed Rıdvan'a ait olup da Hayâtî adlı biri tarafından intihal edilmiş iki farklı Hüsrev ü Şirin nüshasından bahsetmiştir.⁴³ Bunlardan birisi, Ünver'in kendisinin de gördüğünü söylediği Hasan Kavruk'taki nüshadır. Bu nüsha hakkında bugün malumat sahibi değiliz.⁴⁴ Hüsrev ü Şirin'in "Hayati" adına kayıtlı ikinci nüshası ise Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir.⁴⁵ Ancak bu nüsha metin tamirinde kullanılamayacak kadar bütünlükten uzak ve dağınık bir durum arz etmektedir. Bu bakımdan çalışmamızda bu türden değerlendirmeye tâbi tutulmamıştır.

---

⁴² W. Pertsch, Die Türkischen Handschriften der Herzoglichen Bibliothek zu Gotha, Wien 1864, s. 173-174.

⁴³ Ünver, a.g.m., s. 85-97

⁴⁴ Metnin bu nüshası hakkında yaptığımız araştırma, eserin Hasan Kavruk'tan sonra çeşitli kişilerin eline geçtiğini ve son zamanlarda yurt dışındaki birinde bulunduğunu ortaya koymuştur.

⁴⁵ Atatürk Üniv. Ktp., ASL, 373 (147a-197b arasında)